

Lausunto

08.02.2026

Asia: VN/27731/2024

## **Lausuntopyyntö hallituksen esityksestä EU:n muuttoliike- ja turvapaikkasopimuksen muodostavien säädösten täytäntöönpanemiseksi**

Ei lausuttavaa

Ei lausuttavaa -toteaminen

-

Seulonta

### **Yleiset huomiot seulontamenettelystä**

Esityksessä seulonnan merkitys turvapaikkaprosessin jatkoon kannalta rajautuu aiempaa vahvemmin varhaiseen vaiheeseen, rajalla tehtävään arvioon. Tämä herättää vakavan huolen siitä, tunnistetaanko turvapaikanhakijoiden haavoittuvuudet riittävän kattavasti ja luotettavasti näin varhaisessa vaiheessa. Turvapaikan hakeminen on hakijoille monella tapaa vaarallista ja traumatisoivaa. Monilla turvaa hakevilla on syystäkin suurta epäluottamusta viranomaisista ja palvelujärjestelmiä kohtaan. Rajavartiolaitos harvoin edustaa luotettavaa ja turvallista viranomaista, joiden toiminnan oikeudellisuuteen voi luottaa. Tästä syystä on äärimmäisen hankalaa, ja toisinaan lähes mahdotonta, saada tarpeeksi luotettavaa kuvaa ihmisten tosiasiallisesta tilanteesta rajalla tehtävän nopean arvion perusteella. Sosiaalihuollon ammattilaisten näkökulmasta on selvää, että henkilöt eivät uskalla rajalla kertoa kuulumisestaan haavoittuvassa asemassa oleviin vähemmistöihin, tai muihin ryhmiin, joiden tiedetään muissa maissa olevan syrjinnän tai vainon kohteena. Luotettavan arvion toteuttaminen edellyttää moniammatillista osaamista ja traumatietoisuutta työtöistä. Sosiaali- ja terveydenhuollon osaaminen on näissä tilanteissa erityisen tärkeää.

Voidakseen saada asiansa turvapaikkaprosessissa riittävällä tavalla ja juridisesti asianmukaisesti käsitellyksi, on otettava huomioon ihmisten psyykinen ja sosiaalinen kuormitus, ja sen vaikutus oman asiansa esiin tuomiselle. Lisäksi on huomioitava tavat, joilla omaa asiaansa voi saada käsittelemään. Kirjallinen menettely ei ole riittävä, tai luottamusta herättävä tapa arkaluontoisten asioiden selvittämiseksi. Vastaanottokeskusten ja maahanmuuttajapalveluiden sekä järjestöjen asiakastyön työkokemuksemme perusteella tiedämme, että usein haavoittuva asema ei tule esiin heti ensimmäisissä kohtaamisissa. Luottamuksen rakentuminen vie usein aikaa, ja asiakkaat

saattavat kertoa traumaattisista kokemuksistaan, terveydentilaansa tai suojelun tarpeeseensa liittyvistä seikoista vasta useiden keskustelujen jälkeen. Erityisesti esimerkiksi väkivallan, kidutuksen tai seksuaalisen väkivallan kokemuksista tai seksuaali- ja/tai sukupuolivähemmistöön kuulumisesta kertominen edellyttää turvallista ilmapiiriä, riittävää aikaa, trauma-, kieli- ja kulttuuritietoista sekä sukupuolisensitiivistä ammattiosaamista sekä usein myös asiakkaalle sopivaa työntekijää, kuten samaa sukupuolta olevaa henkilöä. On perusteltua kysyä, voidaanko tällainen luottamus ja avoimuus realistisesti saavuttaa rajalla tapahtuvassa seulonnassa, jossa aika on rajallista ja olosuhteet voivat olla asiakkaalle poikkeuksellisen kuormittavat. Mikäli haavoittuvuuksia ei tunnisteta tässä vaiheessa, on olemassa riski, että asiakkaan turvapaikkaprosessi etenee ilman asianmukaisia tukitoimia tai oikeudellisia takeita, mikä voi heikentää sekä yksilön oikeusturvaa että koko järjestelmän toimivuutta.

#### **Viranomaiset ja tehtävienjako viranomaisten välillä**

-

#### **Seulontaviranomaisten toimivaltuudet**

-

#### **Seulottavan henkilön läsnäolo seulonnassa**

-

#### **Riippumaton perusoikeuksien seurantamekanismi seulontaan ja rajamenettelyyn**

-

#### **Henkilötietojen käsittely**

-

#### **Eurodac-järjestelmä**

#### **Eurodac- järjestelmää koskevat muutokset**

-

#### **Kansainvälistä suojelua koskevat menettelyt**

#### **Yleiset huomiot menettelyistä**

-

#### **Menettelyn alkuvaiheet**

-

#### **Maksuton oikeudellinen neuvonta / oikeusapu hallintomenettelyssä**

Hyvään hallintoon kuuluu, että jokaisella henkilöllä on oikeus saada asiansa asianmukaisesti ja riittävällä tavalla käsitellyksi. Haavoittuvassa asemassa olevien ihmisten ei voida olettaa pystyvän itse huolehtimaan vieraassa maassa, vieraalla kielellä toteuttavan turvapaikkaprosessin oikeudellisuudesta. Siksi on kohtuutonta rajata oikeusavun saamista alaikäisiin ja vain "erityisen painavasta syystä" muihin hakijoihin. Riittävä ja osaava oikeusapu varmistaa, että virheitä tulee mahdollisimman vähän. Riskinä on myös ohjaustyön siirtyminen muiden, asian oikeudellista perustaa heikommin osaavien, viranomaisten tai auttamistahojen kontolle. Vaikka monissa järjestöissä ja myös sosiaalihuollon työntekijöillä on tietoa turvapaikkaprosessista, ei se pysty korvaamaan asiantuntevaa oikeudellista apua, johon jokaisella tulisi olla oikeus. Jo nykykäytännössäkin on havaittu puutteita, joten heikennykset näissä palveluissa eivät ole perusteltuja. Oma haasteensa esityksessä on se, miten ja kuka arvoisi, kenellä on "tarpeeksi painava syy" saada oikeusapua. Käytännöt ovat jo nykyään vaihtelevat, ja niiden merkitys lopputuloksen kannalta toisinaan heikko.

Yksilön on voitava luottaa prosessin puolueettomuuteen, oikeusperustaisuuteen ja oikeellisuuteen. Tästä syystä on pidettävä huolta siitä, että apuna on puolueeton toimija, jonka toimintaa on myös mahdollista arvioida ja seurata. Turvapaikanhakijat ovat erityisen riskialtis ryhmä erilaiselle hyväksikäytölle ja riistolle. Tähän prosessiin kuuluu myös omien asiakirjojen ja pöytäkirjojen tarkistusmahdollisuus ja muutoksenhakuprosessi. Nämä kysymykset on ratkaistava, eikä niihin kiinnitetä esityksessä tarpeeksi huomiota.

Oikeusavun kaventuminen lisää riskiä siitä, että asiakkaat etenevät turvapaikkaprosessissa ilman asiantuntevaa oikeudellista tukea, ja siirtää oikeusavustajille kuuluvaa työtä vastaanottopalveluiden ja esimerkiksi järjestöjen sekä paperittomien palveluiden henkilökunnalle, joille ei ole allokoitu riittäviä resursseja, aikaa tai juridista osaamista.

Vastaanottokeskusten, maahanmuuttajapalveluiden ja järjestöjen työntekijöiden kokemuksen mukaan asiakkaiden traumatausta, pelkotilat ja vaikeus luottaa viranomaisiin voivat viivästyttää haavoittuvan aseman tunnistamista, jolloin oikeusavun tarve jää helposti tunnistamatta riittävän varhaisessa vaiheessa.

Jo nykytilanteessa on havaittu, ettei esimerkiksi vastaanottokeskusten henkilökunnan arviota asiakkaan haavoittuvuudesta aina huomioida oikeusapua myönnettäessä, mikä herättää huolen oikeusavun saatavuudesta entistä tiukemmilla kriteereillä. Vaihtelevat arviointikäytännöt ja vaihteleva osaaminen arvioinnissa herättävät huolen siitä, että asiakkaat joutuvat epätasa-arvoiseen asemaan siinä, keillä olisi tosiasiallinen mahdollisuus saada oikeusapua.

Lisäksi Migrin rooli sekä päätöksentekijänä että oikeudellisen neuvonnan tarjoajana voi heikentää asiakkaiden luottamusta prosessin puolueettomuuteen, mikä korostaa selkeän roolijaon ja riittävän, riippumattoman valvonnan tarvetta.

Puhuttelupöytäkirjojen tarkastaminen on jo poistettu Maahanmuuttoviraston omasta toiminnasta. Mikäli asiakkaalla ei ole oikeusavustajaa, herää vakava huoli pöytäkirjojen oikeellisuuden varmistamisesta. Käytännössä jää epäselväksi, kuka pöytäkirjat tarkastaa ja korjaa mahdolliset virheet, joita väistämättä joskus syntyy. Olisi oleellista säätää siitä, kenen tehtäväksi puhuttelupöytäkirjojen tarkastaminen jatkossa tulee, millaisella osaamisella sitä tehdään ja siihen tulisi myös ohjata resursseja.

Asiakkaalla ei useinkaan itsellään ole tosiasiallisia edellytyksiä arvioida pöytäkirjan sisältöä tai sen vastaavuutta puhuttelussa annettuihin tietoihin,

mikä heikentää oikeusturvaa. Mikäli asiakkaat jäävät tilanteeseen, jossa he ovat epävirallisen avun varassa pöytäkirjojen tarkistamisen suhteen, heikentää

tämä asiakkaiden mahdollisuutta suojella yksityisyyttään ja lisää esimerkiksi merkittävästi hyväksikäytön riskiä tilanteessa, jossa asiakkaat jäävät epävirallisille auttajille kiitollisuudenvelkaan tai taloudelliseen velkaan, mikä voi johtaa esimerkiksi hyväksikäyttöön ja edelleen rapauttaa luottamusta suomalaiseen oikeusjärjestelmään ja viranomaisiin sekä voi osaltaan edistää epävirallisen "neuvontasuhteen" syntymistä, johon ihmiset hädässä turvautuvat.

## **Poikkeukset oikeuteen oleskella Suomen alueella hakemuksen tutkinnan ajan**

-

## **Turvalliset maat**

-

## **Muutoksenhaku (valitusajat, valituskiellot ja tuomioistuinten määräajat)**

Esityksessä esitetään valitusajan rajoittamista seitsemään päivään, esimerkiksi EU:n ehdottaman kymmenen päivän sijaan. Valitusajan rajoittaminen seitsemään päivään yhdessä oikeusavustajan rajauksen kanssa voi tarkoittaa, että yhä useampi hakija on tosiasiallisesti ilman asianmukaista oikeusavustusta, kun hänen turvapaikkapäätöstään ratkaistaan. Tämä on vastoin hyvää hallintotapaa. Vaikka henkilö saisikin oikeusavustajan, on seitsemässä päivässä vaikeampaa kuin kymmenessä saada kaikki tarvittava tieto asian käsittelyä varten.

## **Euroopan unionin kansalaisten kansainvälisen suojelun hakemukset**

-

## **Turvapaikanhakijoiden työnteko-oikeus**

## **Turvapaikanhakijoiden työnteko-oikeutta koskeva muutos**

Työnteko-oikeuden syntymisen viivästyminen ja sen mahdollinen poistaminen vaikuttavat suoraan henkilöiden ja heidän perheidensä mahdollisuuksiin

ylläpitää toimintakykyä, arjen rytmiä ja omatoimisuutta. Työllistyminen tukee ihmisten hyvinvointia, mahdollistaa kielen oppimista ja edistää omatoimisuutta. Työnteko-oikeuden poistamisella tai viivyttämällä vaikeutetaan niiden hakijoiden, joilla olisi työkykyä, tilannetta entisestään. Ei ole järkevää, että järjestelmä lisää ihmisten passivoitumista, sillä aktivointi on jatkossa hankalampaa. Sosiaaliset ongelmat helposti kasaantuvat, ja on kaikkien edun mukaista, että osallistumismahdollisuuksia tuetaan.

Riippuvuus palveluista ja tuista lisää myös hyväksikäytön riskiä pimeillä työmarkkinoilla. Työelämän hyväksikäytöstä ja ihmiskaupasta on viime aikoina kirjoittanut Paavo Teittinen kirjassaan ”Pitkä vuoro”. Sosiaalialan ammattilaisina pidämme kestävämmänä, jos yhteiskunta ei ota riittävän vakavasti hyväksikäytön riskiä, ja sen sijaan pahentaa jo huonoa tilannetta entisestään. Lisäksi työskentelemällä on mahdollisuus itsenäistyä taloudellisesta tukijärjestelmästä ja kontribuoida yhteiskunnan hyväksi. Rajoittamaton työnteko-oikeus on koko yhteiskunnan etu ja osaltaan mahdollistaa nopean kotoutumisen. Tilanteessa, jossa työnteko estetään, ihmisten riippuvuus palveluista pitkittyy ja hyväksikäytön, työperäisen ihmiskaupan ja harmaan työn riski kasvaa, eikä tämä tue suomalaisia työmarkkinoita tai tarjoa sinne joustoa varsinkaan aloille, joille tarvitaan työvoimaa.

## Pitkään oleskelleiden direktiivin muutos

### Pitkään oleskelleiden direktiivin muutos

-

## Vastaanotto

### Yleiset huomiot liittyen vastaanottoon

-

### Vastaanottopalvelujen saaja ja kesto

-

### Vastaanottopalvelut (tunnistautuminen, vastaanottoraha, tilapäistä suojelua hakevien terveydenhuolto, vastaanottopalveluista perittävien maksujen takautuva perintä)

Tunnistautumisvelvoite voi vähentää väärinkäyttöä ja selkeyttää käytäntöjä, mutta esityksessä ei ole huomioitu riittävästi ihmisten tilanteiden moninaisuutta. Vastaanottokeskuksia on lakkautettu, ja matkat lähimpään keskukseseen ovat kasvaneet. Tämä aiheuttaa perheille kuluja, jotka kuitenkin eivät ole korvattavia. Tästä syystä on kohtuutonta edellyttää näitä matkoja monta kertaa kuukaudessa.

Vastaanottoraha on matalampi kuin perustoimeentulotuki ja kattaa vain kaikkein välttämättömimmät menot. Esityksessä ajatus vastaanottorahan pienentämisestä entisestään, mikäli velvollisuuksien laiminlyömiä esiintyy, on kohtuuton. Tämän ihmisryhmän tosiasialliset mahdollisuudet hoitaa omia asioitaan ovat usein heikentyneet, eivätkä leikkaukset ja rangaistukset eivät poista tätä asiaa. Sen sijaan, ne voivat heikentää jo valmiiksi vaikeassa tilanteessa olevien ihmisten elämää ja lisäävät niinikään riskiä erilaiselle hyväksikäytölle.

Lapsiin liittyvissä tunnistautumisisissa onkin tärkeää varmistaa, että menettelyt tukevat lapsen etua. Tunnistautumismatkat voisivat vaarantaa esimerkiksi lasten koulunkäynnin ja tunnistautumisolvelvoitteen lisääminen ja laajentaminen lapsiin vaarantaa arviomme mukaan lasten edun toteutumisen.

Vastaanottoraha on jo nykyisellään mitoitettu ehdottomaksi minimiksi, joka kattaa vain kaikkein välttämättömimmät arjen menot ja on perustoimeentulotukea matalammalla tasolla. Tunnistautumisen tai muiden eriteltyjen velvoitteiden laiminlyönti voi hallituksen esityksessä johtaa vastaanottorahan 20 prosentin alentamiseen. Leikkaus kohdistuu usein henkilöihin, joiden toimintakyky, ymmärrys tai psyykkinen tila on ennestäänkin heikentynyt. Sosiaali- ja terveydenhuollon ammattilaisten arviota henkilön tilanteesta tarvitaan, sen ehkäisemiseksi, että henkilöä rangaistaisiin tilanteessa, jolla hänellä ei tosiasiallisesti ole ymmärrystä tai kykyä toteuttaa hänelle asetettuja velvollisuuksia. Ehdotettu 20 prosentin lisäleikkaus heikentää asiakkaiden toimeentuloa edelleen tavalla, jota on vaikea sovittaa yhteen perustoimeentulon turvaamisen kanssa. Leikkauksen seurauksena asiakkaiden tosiasialliset mahdollisuudet selviytyä itsenäisesti arjessa heikkenevät merkittävästi, mikä lisää taloudellista ahdingkoa ja riippuvuutta, myös hyväksikäytön, ihmiskaupan ja harmaan työn riski kasvaa. Päätöksen etuuden leikkauksesta tekisi esityksen mukaan vastaanottokeskus ja huolta aiheuttaa myös eri vastaanottokeskuksissa mahdollisesti muodostuvat vaihtelevat käytännöt toteuttaa ja arvioida vastaanottorahan alentamista.

### **Vastaanottopalvelujen rajoittaminen ja peruuttaminen (alennettu vastaanottoraha, vastaanottopalvelujen peruuttaminen)**

Lakiehdotuksessa rajataan vastaanottopalveluihin oikeutettujen henkilöiden määrää. On oletettavaa, että vastaanottopalveluiden ulkopuolelle jääminen esimerkiksi uusintahakemusten ja valitusvaiheessa olevien hakijoiden osalta jo 60 vuorokauden tai toisen hakemuksen kohdalla 14 vuorokauden jälkeen lisää paperittomuutta. Palveluiden ulkopuolelle jääminen tulee lisäämään paperittomuutta ja kasvattaa ihmisryhmää, joiden voidaan arvioida olevan erityisen haavoittuvassa asemassa. Tähän ryhmään kuuluisi myös alaikäisiä lapsia. Tämä vaarantaa lapsen oikeuksia ja yleisestikin ihmisoikeuksien toteutumista tämän ihmisryhmän kohdalla.

Yhteiskunnan kannalta paperittomuuden lisääminen ei ole millään perusteella toivottava asiantila. Lisäksi tämä edellyttäisi kunnilta ja hyvinvointialueilta lisäresursseja. Kun ehkäisevä palveluja ei tarjota, korjaavien, kiireellisten- ja kalliiden- palveluiden käyttö lisääntyy. Kiireellinen hoito ja apu on turvattava kaikille, oli paperiton tai ei. Myös vastaanottopalveluiden rajoittaminen ja peruuttaminen lisää oletettavasti kustannuksia, kun asuminen muualla kuin vastaanottokeskuksessa vaikeutuu tai muuttuu mahdottomaksi.

Paperittomuuden lisääminen lisää riskiä varjoyhteiskunnalle, harmaalle taloudelle ja haavoittuvassa asemassa olevien ihmisten hyväksikäytölle. Olemme syvästi huolissamme siitä, miten kunnat ja hyvinvointialueet voisivat ottaa vastaan merkittävän määrän uusia paperittomia ja tuottamaan heille riittävät palvelut. On tärkeää muistaa, että vaikka ihmiset ovatkin paperittomia, on heille kuitenkin tuotettava ihmisarvoisen elämän mahdollistama tuki. Paperittomien määrän kasvaminen yhtäkkisesti vaatisi kunnilta ja hyvinvointialueilta palveluiden uudistamista ja huomattavia lisäresursseja.

Vastaanottopalveluiden rajoittaminen ja peruuttaminen esimerkiksi siirtopäätöksen saaneiden kohdalla ei kaikilta osin huomioi asiakkaiden arkisia

elämäntilanteita, kuten yksityismajoituksessa asumista perheenjäsenen luona. Jatkossa mikäli tällaisissa tilanteissa vastaanottopalveluita rajattaisiin siten, että vastaanottorahaa ei voisi saada, ja toimeentulo turvattaisiin hyödykkein, se heikentäisi mahdollisuuksia itsenäiseen asumiseen. Tällöin on mahdollista, että vastaanottokeskusasumisen tarve lisääntyy, kun vastaanottopalveluihin saatavuutta rajoitetaan. Tämä saattaa aiheuttaa haasteita järjestelmän toimivuuden ja asiakkaiden tosiasiallisten elämäntilanteiden yhteensovittamisessa.

## **Liikkumisvapauden rajoittaminen (maantieteellinen kohdentaminen, liikkumisvapauden rajoittaminen)**

Hakijoiden kohdentaminen tietyille maantieteelliselle alueelle voi vaarantaa asiakkaiden perustavanlaatuisia oikeuksia vapaaseen liikkuvuuteen, opiskeluihin, työntekoon ja lähisuhteiden ylläpitoon eikä osoita suomalaista tai eurooppalaista arvopohjaa. Liikkumisvapauden rajoittamisella puututaan ihmisen perusoikeuksiin, eikä sitä tule tehdä tiettyä ihmisryhmää tai asemaa koskevana päätöksenä. Näin vakavasti ihmisten elämiin vaikuttavat toimet tulisi tehdä ainoastaan moniammatillista, yksilöllistä harkintaa käyttäen, arvioiden kohdentamisen vaikutuksia ja niiden kohtuullisuutta yksilöllisesti kunkin henkilön kohdalla. Sosiaalihuollossa liikkumista voidaan rajoittaa yksilöllisen harkinnan perusteella, kun tietyt kriteerit täyttyvät ja samanlainen harkinta tulisi olla myös mahdollista turvapaikanhakijoiden kohdalla.

## **Ehdotuksen vaikutukset ihmiskaupan uhreihin**

-

## **Ilman huoltajaa olevien lasten edustajajärjestelmä**

### **Edustajajärjestelmään ehdotetut muutokset, vastaanottolaki**

-

## **Edustajajärjestelmään ehdotetut muutokset, kotoutumislaki**

-

## **Terveydenhuoltolaki**

### **Terveydenhuoltolakiin ehdotettu muutos**

-

## **Muut muutokset**

### **Sellaiset muita muutoksia koskevat huomiot, jotka eivät liity edellä esitettyihin teemoihin**

-

## **Esitystä koskevat muut huomiot**

### **Koko esitystä koskevat yleiset huomiot**

Turvapaikkajärjestelmän tulee noudattaa kansainvälisiä sopimuksia, ja kunnioittaa ihmisoikeuksia. Turvapaikanhakijoiden asema koko Euroopassa on huono, eikä vastuuta kanneta riittävän yhteisvastuullisesti alueella. Rajavalvontaan ja se tiukennuksiin keskittymisen sijaan olisi mieluummin luotava turvallisia ja laillisia reittejä EU:hun. Meidän tulee käyttää kaikki mahdolliset keinot EU:ssa lopettaaksemme ihmisten kuolemat Välimeren ylittäessä tai Euroopan valtioiden rajoilla. Myös palautusmenettely on herättänyt suurta huolta, sillä riskinä on että ihmisiä palautetaan alueille, joissa he voivat tosiasiallisesti olla vaarassa. Sosiaalialan ammattilaisina katsomme, että ehdotetunlainen järjestelmä heikentäisi entisestään turvapaikanhakijoiden mahdollisuuksia ihmisarvoiseen elämään ja luo raja-aitoja sekä olosuhteita monenlaiselle hyväksikäytölle. Yhteiskunnan toimivuuden ja ihmisoikeuksien kunnioittamisen näkökulmasta tällaisen rakenteen luominen ei edistä hyviä väestösuhteita tai yhteiskunnan kestävyyttä, jaettua turvallisuutta, huoltovarmuutta eikä edistä Suomeen kotoutumista täällä jo asuvien sekä valtaväestön osalta. Lisäksi se tulee sekä inhimillisesti että taloudellisesti kalliiksi. Suomalaisen lainsäädännön ei tule rakenteellisesti edistää eriarvoisuutta vaan päinvastoin torjua sitä.

Puumalainen Mimosa

Konflikti - Poliittisen sosiaalityön ryhmä - Konflikti on poliittisen sosiaalityön ryhmä. Se on alusta sosiaalialan ammattilaisille, opiskelijoille ja tutkijoille.



